

Željko
Brguljan

Tonko Maroević

(1941.–2020.)

(Oproštaj od prijatelja)

Ljetnog hvarskog popodneva 11. kolovoza 2020. jedno je divno i pošteno srce, puno topline za ljude i brige za hrvatsku kulturu prestalo kucati. Napustio nas je tiho, u snu. No njegov duh ostat će zauvijek s nama – nadzirati, otkrivati putokaze, voditi k cilju...

U radu mu nije bilo, niti će mu biti premca. No, njegova vrhunska postignuća nisu ga ni u čemu promijenila. Svoj „povlašteni položaj“, kako je – beskrajno skroman – znao reći, nije pripisivao svojim sposobnostima, nego životnoj sreći. Premda stvaralac najviših književnih i znanstvenih dometa, ostao je „običan“ čovjek, drag, dobar i svakome pristupačan. U razgovoru s njim svaka je osoba, bez obzira na obrazovanje, rasla i osjećala se vrijednom. Izvlačeći svu pozitivu i prinose tuđeg djela, uzdizao je dostojanstvo osobe. Izdvajao se nedostižnom dobronamjernošću, bio je među malobrojnima koji su spremni iskreno i pošteno priznati bilo čije uspjehe. Podrškom i veseljem tuđim postignućima, otkrivao nam je još jedan vid svoje ljudske veličine.

Čitanje i pisanje bili su Tonkova velika ljubav i pričinjaivali su mu neizmjerano zadovoljstvo. Čitao je hodajući, ne samo da iskoristi vrijeme, nego prije svega jer je bio žedan knjige. Njegova znatiželja za sadržajem nove knjige nije dozvoljavala odgodu. Pisao je svakodnevno i brzo, no u svakom je trenutku bilo više desetaka tekstova na čekanju. Znao mi je priznati

kako zbog putovanja, sastanaka, brojnih recenzija i sličnih obveza ne stigne pisati poeziju i likovne monografije, što žarko želi. Fascinirala me brzina kojom je nastavljao tipkati nakon prekida razgovora. Čim je posjetitelj iskoračio iz njegove sobe, tog stvaralačkog raja na Institutu za povijest umjetnosti, nastavila bi se glazba Tonkovih misli na starim „udaraljicama“. Nevjerojatno je da tijekom recimo polusatnog razgovora o drugim temama nije izgubio prethodne misli i konstrukcije, nego bi ih istog časa nastavljao pisati.

Na pitanje što trenutno radi, sricao bi mi točan raspored obveza za čitav tjedan: „Sutra u 10 predstavljam Vidinu knjigu, u podne imam sastanak u Akademiji, u 5 popodne sam u ateljeu kod Šime Perića, uvečer u 8 otvaram Nivesinu izložbu. U srijedu u 11 imam...“, zastao bi negdje na sredini tjedna, zaključivši „A, prijatelju, što da ti kažem“. I nevjerojatno, nikada nije zakasnio na svoj nastup. Jedino je kasnio (jer svi su s njime željeli popričati) nakon promocija u povratku doma gdje ga je već odavno očekivala njegova brižna Iva. Uvijek sam ga zaticao raspoloženog, osim jednom – kad mu je supruga bila bolesna. Nikada nisam u njemu osjetio ni približno takvu tugu i tešku brigu. Kada se, napokon, stanje poboljšalo bio je kao suncem ozaren i ponovo mladenački poletan.

Malokad je imao vremena za odmor, a smatrao ga je i nepotrebnim luksuzom, jer kako je jednom odgovorio na

dobronamjernu primjedbu da se premalo odmara, a previše radi: „A, možda je previše, ali što bih radio kad ne bih radio. Ne znam ti se ja, prijatelju, *divertiti*“. I zbilja nije držao do zabava, a pogotovo, kao pripadnik autohtone obitelji koja je stoljećima obitavala pored mora, niti do ljetnog *banjanja*. Začuden pitanjem novinarke kupali se, odgovorio je: „Što bih se kupao, Bog s tobom, to je uvreda za Dalmatinca.“ Ali je zato volio hodati. Zaputio bi se nekamo ni ne znajući kolika je udaljenost, a to ga nije brinulo jer dok su noge radile, ruke su listale knjigu. Imao je, kao nekadašnji alpinist, i kondiciju za uspon. Kad sam mu jednom prilikom bio vodičem mojim rodnim gradom, uspinjući se strmim zidinama prema vrhu brijega nad Kotorom, iako znatno mlađi, vrlo brzo sam izgubio ulogu vodiča i bezuspješno pokušavao sustići sve manji i manji Tonkov lik. Kada sam se uspeo na vrh, on je još uvijek s početnim oduševljenjem promatrao grad i Zaljev. Planirano studijsko putovanje u Boku, koju sam mu jako želio poblize pokazati, stalno se odgađalo i, nažalost, nije se ostvarilo.

Jedinstveni i neponovljivi Tonko Maroević, neusporedivi erudit i nedostižni govornik, cijeli je život skrivao svoju veličinu, iskreno umanjujući svoje talente i dosege. Jedini oblik straha od smrti bio je „da ne umre nenačitan“. Kada bi dobio zanimljivu knjigu zibao ju je kao tek rođeno dijete, s oduševljenjem brižnoga oca. *Libar* mu je bio uvijek u ruci ili pri ruci. Nosio ga je na putovanjima, čitajući u autobusu, tramvaju, na brodu, i posebno hodajući gradom. Davno mi se načitana portirka ispovijedila: „Zamislite što sam vidjela! Akademik Maroević idući ulicom zadubljeno čita, ni ne gleda kud hoda! Pa kako on to može?“ Mogao je, jer mu je knjiga osvjetljavala pute.

Obožavao sam osjetiti njegovo iznenađenje u susretu sa zanimljivom slikom ili knjigom koje bi se manifestiralo meni omiljenim Tonkovim usklikom skoro dječjeg oduševljenja: „Ma vidi!“ Lutao sam jednom

prilikom bolonjskim sajmom knjiga, tražeći, sasvim nesiguran u izboru, nešto što bi ga moglo obradovati. Odabравši staro izdanje Leopardijevih eseja, po povratku sam, razrezujući stotine spojenih stranica, smatrao to suvišnim poslom oko knjige koju, vjerojatno, već ima u svojoj nepreglednoj kućnoj biblioteci. Kad je knjigu primio u ruke nastalo je obostrano oduševljenje – Tonkovo zbog željene knjige omiljenog autora, a moje jer sam ga, ipak ispravnim odabirom, usrećio. Davao je puno, a bio beskrajno zahvalan i za primljenu sitnicu.

Osim pisane, bio je nedostižan majstor govorene riječi. Bio je profinjen, a moćan govornik. Ulazio je u srž djela, a njegova su izlaganja bilo koje vrste bila glazba za uho. Naš je propust bio što ih nismo snimali. Imali bismo neponovljive „relikvijare“ misli i riječi: snažne, a delikatne, bogate, a jednostavne, jasne, a višeslojne... izbrušene dragulje. Promovirajući nebrojene knjige, uvijek je težio istaknuti ono dobro u nečijem djelu, pa ako je bilo i skromno. Premda su „branitelji“ hrvatske kulture isticali da toliko piše jer ne zna nikoga odbiti, Tonko Maroević nije odstupao od davno postavljenih kriterija, niti je pisao iz „karitativnih“ razloga, nego u duhu svojih uvjerenja, svjestan da ukupnoj kulturi jedne nacije ne pridonose samo velika djela nego su joj potrebna i ona, brojna, skromnijih dometa. Zato je, kao nitko drugi, umješno utkao u tokove hrvatske kulture doprinose i mnogih „malih“ stvaralaca, za koje je smatrao da to svojim radom zaslužuju. Uključivao je, a ne isključivao, bio širok a ne uskogrudan. Njegov je um i duh nadilazio zatvaranje u povlaštene intelektualne skupine, pripadao je bratstvu cjelokupnog naroda i kulture.

Otišao je tiho i skromno kako je i živio, ispunjen beskrajnom dobrotom koju je velikodušno dijelio. Zaspao je zauvijek, ne sluteći kolika je tuga i praznina nastala u srcima obitelji, rodbine, kolega i prijatelja. Štoviše, cijelog naroda, jer i oni koji nisu pratili kulturna zbivanja, Tonka su

prepoznavali: bio je simbol hrvatske kulture.

Nažalost, nemam znanja pisati o ogromnom i kompleksnom opusu velikog Tonka Maroevića, to čine i činit će drugi, stručniji od mene. No, zahvaljujući tome što sam bio suradnikom nekoliko zajedničkih projekata te počašćen s više predgovora, recenzija i predstavljanja mog skromnog rada, imao sam sreću upoznati Tonkovu dušu, svu njenu raskošnu širinu. Stoga sam, s osjećajem tuge što nas je napustio, poštovanja za ono što nam je ostavio i zahvalnosti i ponosa što me je počastio skoro tri

desetljeća dugim, iskrenim prijateljstvom, iznio misli i sjećanja kako su se nizala i nisam, na kraju, želio da razum korigira ono što dolazi iz srca zahvalnog mu prijatelja. A Tonko je svoje prijateljstvo uvijek iznova potvrđivao na bezbroj načina. Prije svega brigom za čovjeka. Pamtit ću dok sam živ, kako me je prvi nazvao nakon potresa: „Da vidim kako si, ti si na četvrtom katu...“. Dragi Tonko, ne znam na kojemu si ti sada katu, ali jednog dana lako ću te pronaći. Hodajući oko nebeskih domova, trebam samo osluhnuti tipkanje pisačkog stroja. ×